

ECONOMISCH & SOCIAAL TIJDSCHRIFT

Abonnering

Verantwoordelijke: L. Verdickt-Lerno

Een abonnement telt zes nummers en kan ingaan op ieder tijdstip van het jaar. Abonnering of bestelling van losse nummers gebeurt door storting of overschrijving van het betreffende bedrag op een der onderstaande rekeningen, met duidelijke vermelding van de reden van betaling.

ASLK: 001-0283295-34

Kredietbank: 409-6521861-13

Prijzen 1989

Abonnement (1 jaar, 6 nummers):

- privé-personen	1.050 fr.
- ondernemingen	1.250 fr.
- studenten	650 fr.
- gunsttarief vanaf 5 ab. op hetzelfde adres	1.050 fr.
- buiten de Benelux	2.200 fr.

Losse nummers (uitgezonderd themanummers):

- t/m 1981	90 fr.
- 1982-1984	150 fr.
- 1985	250 fr.
- 1986	280 fr.
- 1987	300 fr.
- 1988-1989	345 fr.

Redactie-adres

Economisch en Sociaal Tijdschrift

Kipdorp 19

2000 Antwerpen

Tel. redactie: (03) 220 47 47

Tel. abonnementen en boekhouding: (03) 220 47 46

ISSN 0013-0575

Overname van bijdragen is enkel toegelaten na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie, én met uitdrukkelijke en volledige bronvermelding.

RENTELOZE VORDERINGEN: vrij van interpretatieproblemen?

Marc J.K. DE CEUSTER*

Marc J.K. De Ceuster studeerde in 1984 aan de U.F.S.I.A. af als licentiaat T.E.W. (oriëntatie financiering) en behaalde in 1987 het licentiaatsdiploma in de rechten aan de U.I.A. Sinds 1986 is hij tevens verbonden aan de U.F.S.I.A. als assistent in het onderzoeksdomein van de Accountancy.

Samenvatting

Na een beschrijving van het ontstaan van het oude art. 27 bis par 2 c K.B. 8 oktober 1976 wordt dit artikel in een tweede deel kritisch geanalyseerd. Het derde deel behandelt de nieuwe boekhoudreglementering inzake renteloze (commerciële) vorderingen (K.B. 6 november 1987) en tracht voor de mogelijke interpretatieproblemen een oplossing naar voren te schuiven.

* De auteur wenst de professoren dr. C. Reynders en dr. E. Durinck te danken voor hun constructieve opmerkingen. Alle resterende onvolkomenheden blijven te mijnen laste.

1. Het K.B. van 6 november 1987 ⁽¹⁾ wijzigde nogmaals de Belgische boekhoudreglementering m.b.t. renteloze vorderingen. De ratio legis van de nieuwe regeling zou uit het uitvoerige Verslag aan de Koning duidelijk moeten blijken. Ondanks het feit dat het K.B. de gerezen interpretatieproblemen tracht weg te werken, blijven er nochtans enkele vragen open voor discussie, gezien de oorsprong van de boekhoudkundige regeling.

AFDELING I. ONTSTAAN EN OORSPRONG VAN DE BOEKHOUDKUNDIGE REGLING

2. Artikel 27 bis van het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen deed in 1983 zijn intrede in het Belgisch boekhoudrecht ⁽²⁾. Na herhaling ⁽³⁾ van het beginsel van de nominale waardering van vorderingen ⁽⁴⁾ werden enkele specifieke regels opgelegd. Zo diende bij de boeking van een renteloze vordering of een vordering met een abnormaal lage rente die pas na verloop van een jaar moet worden betaald, in de balans het disconto in de overlopende rekeningen van het passief geboekt te worden en pro rata temporis in het resultaat te worden opgenomen ⁽⁵⁾.
3. De toenmalige Ministers Eyskens, De Clercq, Gol en Olivier vonden dat met inlassing van deze regeling, het Cassatiearrest van 28 oktober 1982 ⁽⁶⁾ bevestigd werd ⁽⁷⁾.

(1) K.B. 6 november 1987, *B.S.*, 24 november 1987.

(2) Art. 23, K.B. 12 september 1983, tot wijziging van het K.B. van oktober 1976 m.b.t. de jaarrekening van ondernemingen, *B.S.*, 29 september 1983, 11893. Dit artikel luidde: «Bij de boeking van een vordering in de balans voor haar nominale waarde worden in voorkomend geval in de overlopende rekeningen van het passief geboekt en pro rata temporis in resultaat opgenomen:

... c) het disconto van een vordering die pas na verloop van een jaar moet worden betaald indien het gaat om een renteloze vordering of een vordering met een abnormaal lage rente. Het disconto wordt berekend op basis van de voor dergelijke vorderingen geldende marktrente op het ogenblik waarop de vordering werd opgenomen in het patrimonium van de onderneming. ...»

De tekst van het nieuwe artikel werd opgenomen in voetnoot 27.

(3) Het principe van nominale waardering van vorderingen lag reeds vervat in het toenmalige artikel 20. Ook in het verslag aan de Koning wordt hierop gewezen: Verslag aan de Koning bij het K.B. van 12 september 1983, *B.S.*, 29 september 1983, 11899.

(4) Art. 27 bis par. 1 K.B. 8 oktober 1976 na het wijzigingsbesluit van 12 september 1983.

(5) Art. 27 bis par 2c K.B. 8 oktober 1976 na het wijzigingsbesluit van 12 september 1983.

(6) Cass. 28 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-1983, 311.

(7) Verslag aan de Koning bij K.B. 12 september 1983, *o.c.*, 11899.

Het arrest behandelde de vraag tegen welke waarde een zekere *schuldvordering*, die geen interest oplevert, en pas op een bepaald tijdstip opeisbaar is, in aanmerking moet worden genomen om de *belastbare basis* vast te stellen.

In casu had de eiseres in 1968 een vergoeding van 80 miljoen frank toegewezen gekregen wegens het niet hernieuwen van een alleenverkoopcontract van auto's. Deze vergoeding vormde voor de eiseres een «uitzonderlijke bedrijfsopbrengst». Daar 3/4de van deze opbrengst nog niet ontvangen was, beschouwde de eiseres dit als een renteloze vordering. Deze vordering zou dan niet tegen de nominale, doch tegen de «werkelijke waarde» in de belastbare basis dienen opgenomen te worden.

Het Hof van Cassatie sprak voor recht dat «in het geval van een zekere schuldvordering, die geen interest oplevert, doch die pas op een bepaald tijdstip opeisbaar is, de werkelijke waarde van de schuldvordering, op het moment dat ze in het vermogen van de belastingplichtige komt, namelijk haar *nominale waarde na aftrek van het disconto*, in aanmerking moet worden genomen om de *belasting vast te stellen*» ⁽⁸⁾.

4. Zonder uit het oog te verliezen dat «fundamentele distorsies tussen het (Koninklijk) Besluit (van 8 oktober 1976) en de regels voor het bepalen van de belastbare basis vermeden (moeten) worden» ⁽⁹⁾, kan uit deze beslissing moeilijk een waarderingsregel voor om het even welke renteloze vordering afgeleid worden. Het moge duidelijk zijn dat, in boekhoudkundig jargon, de desbetreffende vordering volledig een opbrengst betreft. Bij commerciële vorderingen op lange termijn is slechts een gedeelte ⁽¹⁰⁾ van de vordering te beschouwen als opbrengst. Toegestane renteloze leningen zijn voorbeelden van vorderingen die zelfs helemaal geen opbrengst bevatten.
5. De boekhoudwetgever blijkt daar nochtans niet lang bij stilgestaan te hebben en incorporeerde het fiscale cassatiearrest zonder veel nuances in het Belgische boekhoudrecht.

(8) Cass., 28 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-1983, 312-313.

(9) Verslag aan de Koning m.b.t. K.B.; 8 oktober 1976, *B.S.*, 19 oktober 1976, 13463 wat bevestigd werd ter gelegenheid van de aanpassingswet van 1 juli 1983; zie ook GELDERS, Guy, «Boekhoudrecht en fiscaliteit», *Bulletin der Belastingen*, 628, 1298.

(10) Men denke alleen nog maar aan de B.T.W. die bij elke verkooptransactie dient geboekt te worden en, samen met de verkoopopbrengst, het vorderingsbedrag constitueert.

**AFDELING II.
KRITISCHE ANALYSE VAN HET OUDE ART. 27 BIS PAR. 2 C
VAN HET K.B. 8 OKTOBER 1976**

6. De gevolgen van de extrapolatie van dit fiscale cassatiearrest waren op boekhoudkundig vlak niet te versmaden.

Art. 27 bis par 2c legde de verplichting op het *disconto* van een renteloze vordering op te nemen in de overlopende rekeningen van het passief. Dit disconto weerspiegelt niets anders dan de «*impliciete niet-gelopen interesten*»⁽¹¹⁾.

Omdat het toepassingsgebied van dit artikel niet nader gespecificeerd werd, illustreerde de accounting-literatuur dit unaniem a.d.h.v. het meest voor de hand liggende voorbeeld: de renteloze lening. Over commerciële vorderingen werd met geen woord gerept.

7. Bij het toekennen van een renteloze lening boekte de leninggever naast het ontstaan van een vordering op lange termijn, eveneens de impliciete niet gelopen interest als (653) discontokos(en)⁽¹²⁾ met als tegenpost (493) Over te dragen opbrengsten.
8. Daarmee werd de Belgische boekhoudwereld voor een uiterst merkwaardige situatie geplaatst. De Belgische ondernemingen werden zo verplicht een interest in hun boekhouding op te nemen die zij zouden ontvangen hebben indien zij hun geld niet renteloos ter beschikking hadden gesteld. M.a.w. zij dienden een *gederfde opbrengst* als kost

(11) Verslag aan de Koning m.b.t. K.B. 12 september 1983, B.S., 29 september 1983, 11899; De Regering meende dat «In al deze gevallen, ... naast de boeking van de vordering op het actief tegen haar nominale waarde, op het passief, onder de overlopende rekeningen, de *niet-gelopen interesten* moeten worden geboekt». Dit blijkt eveneens impliciet uit de overweging: «De Regering heeft voor deze schulden op langer dan één jaar die geen interest opbrengen, niet willen voorschrijven dat op het actief een *disconto* zou moeten worden geboekt, dat zou overeenstemmen met de *impliciete niet-gelopen interesten*». Christiaens heeft reeds opgemerkt dat het disconto slechts de werkwijze is die werd voorgeschreven om de impliciete niet-gelopen interest te bepalen. CHRISTIAENS, Johan, «Berekeningswijze met betrekking tot vorderingen, Art. 27 bis Par. 1, Par. 2 1ste lid», *A. & B., Kwartaaltijdschrift*, 1985, 106, kol. 1.

(12) Onder de andere financiële kosten (V.c.) wordt «het disconto ten laste van de onderneming bij het verhandelen van vorderingen (een wissel, een warrant, een factuur, enz.)» geboekt.

op te nemen in hun resultatenrekening. In se komt dit neer op de verplichting een «*alternatieve kost*»⁽¹³⁾ te boeken⁽¹⁴⁾.

Een aantal opmerkingen dienen hierbij gemaakt te worden.

9. In de eerste plaats berekent men de opportunity cost normaal als «*the maximum contribution that is forgone by using limited resources for a particular purpose*»⁽¹⁵⁾.

Christiaens heeft dan ook opgemerkt dat de gerealiseerde financiële kost zowel bedrijfseconomisch als financieel-wiskundig dient berekend te worden als de rentederving op het uitstaande bedrag⁽¹⁶⁾.

Daar ter berekening van de «niet gelopen interest» art. 27 bis de disconteringsmethode voorschrijft, en het aldus berekende bedrag steeds kleiner zal zijn dan het bedrag van de rentederving op het einde van de vorderingstermijn, zou men hier kunnen stellen dat de wetgever het bedrag van die alternatieve kost dat in de boekhouding gerapporteerd dient te worden *reglementair beperkt* heeft.

Men moet hier wel goed voor ogen houden dat hier bedragen vergeleken worden die mogelijkerwijze in de boekhouding zouden kunnen verwerkt worden. Moet op tijdstip 0 [t(0)], een bedrag geboekt worden dat op t0 verworven is, of een bedrag dat op t(1) zal verworven worden?

(13) «Alternatieve kosten van een produkt worden gevormd door de opbrengst welke met de vereiste produktiemiddelen in de uitgesloten hoogst gewaardeerde andere bestemming kan worden verkregen. *Alternatieve kosten zijn in deze zin gederfde opbrengsten in een andere bestemming.*» uit Encyclopedie van de Bedrijfskunde.

Volgens ANTHONY, WELSCH, REECE, [*Fundamentals of Management Accounting*, (4th e.d.), R.D. Irwin, Homewood, Illinois, 1985, 362.] «Opportunity costs measure the benefit that is lost or sacrificed when the choice of one course of action requires that an alternative course of action be given up». Naar HORNGREN, Ch., FOSTER, [*Cost Accounting. A managerial emphasis.*, (6th ed.), Prentice-hall, Englewood Cliffs, 1987, 226]: «Opportunity cost is the benefit forgone by rejecting one alternative to accept another».

(14) Het begrip «alternatieve kosten» heeft zonder enige twijfel zijn belang bij het evalueren van management-beslissingen (HEITGER, L.E. en S. MATULICH, [*Managerial Accounting*, McGraw Hill, N.Y., 1986, 54], doch mag niet verward worden met het kostenbegrip zoals dat in financieel boekhouden wordt aangewend (NISWONGER, R. en P. FESS, [*Accounting Principles*, South Western Publishing, (11th ed.), Cincinnati, 1973, 637]). Deze «kosten» zullen dan ook niet in de financiële boekhouding geregistreerd worden daar zij gestoeld zijn op hypothetische redeneringen (zij hebben – in de terminologie van ANTHONY, WELSCH en REECE, *o.c.*, 362 – een te groot «iffy»-karakter).

(15) HORNGREN, Ch. en FOSTER, *o.c.*, 314.

(16) CHRISTIAENS, Johan, *o.c.*, 109 kol. 2. Belangrijk is evenwel te wijzen op de «tijdsgebonden waarde van het geld». Christiaens' voorstel komt neer op het berekenen van een geldsom op het einde van de berekeningsperiode. Om de bedrijfseconomische waarde te berekenen van die geldsom bij aanvang van de periode dient de rentederving geactualiseerd te worden.

Indien bvb. op tijdstip $t(0)$, 100 Fr. wordt belegd voor 1 jaar tegen 10%, levert dit op $t(1)$ een interest van 10 Fr. op. Indien afgevraagd wordt welk bedrag we dienen uit te zetten op $t(-1)$ om op $t(0)$ juist 100 Fr. te verwerven, bij een interestvoet van 10%, blijkt dit 90,909 Fr. te zijn. In deze situatie wordt een interest van 9.091 Fr. verworven op $t(0)$. De vraag die nu gesteld wordt, is: welk van die twee bedragen dient in de boekhouding te worden opgenomen wetende dat die twee bedragen financieel-economisch gelijk zijn. Immers 10 Fr. op $t(1)$ is er op $t(0)$ bij een discontovoet van 1% 9,091 waard.

Indien naar andere boekhoudvraagstukken gekeken wordt, lijkt het antwoord voor de hand te liggen. Tèlkens als bedragen pro rata temporis verdeeld worden, wordt tegelijkertijd de tijdsgebonden waarde van het geld met voeten getreden⁽¹⁷⁾.

Men had hier dan ook kunnen verwachten dat een bedrag zou dienen geboekt te worden dat op $t(1)$ «matuur» zal worden. Daar echter bij de renteloze lening enkel teruggekregen wordt wat oorspronkelijk werd uitgeleend (a.h.w. kapitaal en interest), is de «reglementaire beperking» van het in de boekhouding te verwerken bedrag te begrijpen.

10. In de tweede plaats dient er op gewezen te worden dat er nominaal over de volledige «ontleenperiode» een nulresultaat wordt geboekt, daar er ook «alternatieve opbrengsten»⁽¹⁸⁾ in de resultatenrekening dienen te worden opgenomen.

Indien echter rekening wordt gehouden met de tijdsgebonden waarde van het geld, en men de fiscale effecten doorrekent, blijft er van die nuloperatie niet veel meer over⁽¹⁹⁾. Op fiscaal vlak worden de moge-

(17) Bvb. indien een bedrag van 120.000 Fr. kosten die slechts in het tweede jaar ontvangen worden, pro rata temporis dient verdeeld te worden over twee boekjaren zal de aan het eerste jaar toegerekende kost financieel-economisch slechts «matuur» zijn bij de ontvangst.

(18) De term «alternatieve opbrengsten» heeft hier de betekenis van opbrengsten die zouden kunnen gerealiseerd zijn indien een ander alternatief, in casu indien de vordering niet renteloos zou zijn, gekozen was. Het zij vermeld dat ook deze opbrengsten reglementair beperkt zijn, daar zij gecumuleerd over de uitleenperiode slechts het disconto bedragen i.p.v. de «normale» rentederving.

(19) Stel dat A 5.000.000 Fr. renteloos uitleent aan B voor de periode van $1/1/X1$ tot $31/12/X2$. Bij gebruik van een discontovoet van 12% bedraagt het disconto 1.014.030 Fr. en de opbrengsten 478.316 Fr. voor jaar $X1$ en 535.714 Fr. voor jaar $X2$. Bij een marginale aanslagvoet van 43% bespaart men in het eerste jaar in reële termen 24.681 Fr., nl. 230.357 , zijnde de belasting ($43\% \times 535.714$) waarvoor men een jaar betalingsuitstel krijgt, -205.676, zijnde het tegen 12% verdisconteerde betalingsuitstel.

lijkheden tot winstmanipulatie toch enigszins ingedijkt door het bijvoegen van aan gelieerde ondernemingen verleende «abnormale en goedgunstige voordelen» bij de belastbare winst⁽²⁰⁾.

11. Naast deze hoogst ongebruikelijke werkwijze, werden bovendien enkele boekhoudrechtelijke basisprincipes geschonden. Kosten worden in de jaarrekening van een bepaalde periode opgenomen in de mate dat zij in die periode ook tot opbrengsten geleid hebben⁽²¹⁾ of in de toekomst nooit meer tot opbrengsten zullen leiden (matching-principe)⁽²²⁾.

Geen van deze beide boekingsredenen doet zich hier voor. Door de discontokosten integraal ten laste te nemen van het eerste jaar en de opbrengsten te verdelen over de looptijd van de vordering, wordt geen goede matching bekomen. Het matching-principe zou de kosten (direct of indirect) toewijzen aan de opbrengsten die in een bepaalde periode behaald werden. Dit betekent dat aan het matching-principe een ander principe vooraf dient te gaan, nl. een principe dat bepaalt in welke periode een opbrengst als gerealiseerd moet worden beschouwd.

Deze twee principes worden in de context van renteloze vorderingen gewoonweg omgekeerd. Omdat er (653) discontokosten geboekt wer-

(20) Art. 24 & 53 W.I.B. naargelang de gelieerde onderneming zich in het buitenland dan wel in België bevindt.

(21) Het periodotoerekeningsprincipe (ook wel overeenstemmingsprincipe genoemd) allociert de kosten zowel aan de «produkt-opbrengsten» (direct matching) als aan de «periode-opbrengsten» (indirect matching). Als voorbeeld van «direct matching» kan verwezen worden naar de bepaling van de kost der verkochte goederen. «Indirect matching» wordt o.a. teruggevonden in de spreiding van de interestlast van een lening over twee of meer boekjaren.

(22) Deze hypothese is eveneens een uitvloeisel van het matching-principe. «... costs of general operations and selling operations obviously relate in part to the production of future revenues. But if there is no reasonable means of associating these costs with future revenue, or if the benefit to future operations is highly uncertain, the only practical solution is to charge them to current operations». HENDRIKSEN, E., *Accounting Theory*, (3rd ed.), R.D. Irwin, Homewood Illinois, 1977, 204.

Deze kosten worden dus op indirecte wijze aan een periode toegewezen. SPILLER, Earl A. en Martin L. GOSMAN, *Financial Accounting: Basic Concepts*, Fourth Ed., Richard D. Irwin, Homewood, Illinois, 1984, 130, gebruiken het onderscheid tussen «directe» en indirecte matching niet maar komen tot hetzelfde eindresultaat. «In implementing the matching concept accountants have developed a hierarchy for the association of costs with revenues. Costs that become classified as expenses fall into one of the three categories:

1. Expenses directly traceable to units sold or specific revenue transactions.
2. Expenses systematically and rationally allocable to time periods in which revenue is recognized.
3. Expenses for which no measurable future benefit can be discerned».

De B.C.N.A.R. geeft in haar studie m.b.t. de boekhoudbeginselen dezelfde driedelige indeling weer, eveneens onder verwijzing naar Angelsaksische auteurs [B.C.N.A.R., «Boekhoudprincipes», Brussel 1980 - Nr. 3, 57-58.]

den, en het bedrag van deze kosten nominaal weer uit de boekhouding moest verdwijnen, diende men opbrengsten te boeken. Zij die de stelling verdedigen dat de «opbrengst» die gerealiseerd zou worden onafhankelijk van de discontering moet gezien worden, verklaren nochtans niet waarom de discontokost volledig ten laste van het jaar waarin de vordering wordt aangegaan moet geboekt worden. Immers, deze discontokost is een financieringskost die net zoals interesten gespreid dient te worden over de volledige looptijd van de vordering⁽²³⁾.

De tweede boekingsreden was eveneens niet van toepassing, daar er juist wel toekomstige opbrengsten, zijnde de jaarlijkse terugname van de discontokosten, waren.

12. In 1984 heeft de wetgever, zich inspirerend op de inmiddels gewijzigde boekhoudwetgeving, in de Herstelwet van 31 juli 1984⁽²⁴⁾ ter aanmoediging van de investeringen (sic), het W.I.B. gewijzigd wat de belastingregeling voor schuldvorderingen betreft. Artikel 25 bis Par. 3 W.I.B., dat zeer sterk lijkt op art. 27 bis par. 2 c K.B. 1976⁽²⁵⁾, werd ingevoerd om de belastingwetgeving aan te passen aan de boekhoudwetgeving⁽²⁶⁾.

(23) Een beroep doen op het voorzichtigheidsprincipe lijkt ons, gelet op het «opportunistische karakter» van die kost, niet verantwoord.

(24) Art. 64 par 3 W 31 juli 1984, B.S., 10 augustus 1984, 11289.

(25) Enkele verschilpunten worden aangehaald door SIEBENS, H., «Evolutie van het waarderingvraagstuk inzake vorderingen», A.F.T., 1985, 40-41.

(26) De Minister van Financiën merkte op «dat het thans zo is dat een schuldvordering op het fiscale vlak meetelt voor de vorming van de belastbare winst zodra ze is ontstaan, ongeacht de datum waarop ze wordt teruggevorderd, en zulks voor de volledige nominale waarde. De boekhoudwetten bepalen daarentegen dat de schuldvorderingen worden geacordeerd. De voorgestelde maatregel is bedoeld om de belastingwetgeving op dat stuk tualiseerd. De voorgestelde maatregel is bedoeld om de belastingwetgeving op dat stuk aan te passen aan de boekhoudwetgeving». Parl. Doc. Sen., zittijd (1983-1984), Doc. 718, n° 2, Verslag, 52, zie ook Parl. Doc. K.V.V., zittijd (1983-1984), Doc. 927, n° 27, Verslag, 413.

Wat de Minister van Financiën wel vergeten lijkt te zijn, is het feit dat de boekhoudregeling gestoeld is op een *fiscaal cassatiearrest!*

AFDELING III.

KRITISCHE ANALYSE VAN DE HUIDIGE REGELING⁽²⁷⁾

A. Interpretatieproblemen rond het toepassingsgebied

13. In het Verslag aan de Koning m.b.t. het K.B. van 6 november 1987 wordt nog steeds uit het cassatiearrest van 28 oktober 1982 afgeleid dat «voor de vaststelling van het resultaat renteloze vorderingen tegen hun *actuele waarde* (28) moeten worden gewaardeerd» (29). Nochtans erkennen de opstellers van het Verslag dat art. 27 bis par. 2 c zoals dat in 1983 werd ingevoerd, niet volledig aansloot bij de beslissing van het Hof (30). Het waren juist de renteloze vorderingen die voortvloeiden uit renteloze leningen die voor problemen zorgden.

Daar deze categorie van renteloze vorderingen *niets met opbrengsten te maken* heeft, is «een correctie op het nominale (31) bedrag van het resultaat» (32) een vrij dubieuze bedoening, daar er geen resultaat is van de verrichting.

(27) Het huidige artikel 27 bis par 2 c) luidt als volgt: «Bij de boeking van een vordering in de balans voor haar nominale waarde worden in voorkomend geval in de overlopende rekeningen van het passief geboekt en pro rata temporis in het resultaat genomen:

c) het disconto op renteloze of abnormaal laag rentende vorderingen, wanneer deze vorderingen:

1) terugbetaalbaar zijn na meer dan één jaar te rekenen vanaf het ogenblik waarop zij in het vermogen van de onderneming zijn opgenomen en

2) betrekking hebben hetzij op als opbrengst geboekte bedragen in de resultatenrekening, hetzij op de prijs van de overdracht van vaste activa of van een activiteitsbranche.

Het in sub c) bedoelde disconto wordt berekend op basis van de voor dergelijke vorderingen geldende marktrente op het ogenblik waarop de vordering werd opgenomen in het vermogen van de onderneming».

(28) Beter was geweest te stellen dat de renteloze vorderingen «ter bepaling van het resultaat» tegen hun actuele waarde dienen in aanmerking genomen te worden. Het spreekt vanzelf dat een uitspraak in het Verslag aan de Koning de basisregel van artikel 27 bis, de nominale waardering van vorderingen niet kan wijzigen. Tevens blijkt verder uit niets dat de normsteller van de nominale waardering van renteloze vorderingen heeft willen afstappen. Bovendien blijkt uit advies 137/6 (Bull. C.B.N., nr. 21, p. 21 e.v.) het belang van de nominale waardering van de vorderingen.

(29) Verslag aan de Koning bij K.B. 6 november 1987, B.S., 24 november 1987, 17310.

(30) Verslag, 1987, 17310-17311.

(31) De term «nominaal» wordt hier door het Verslag aan de Koning helemaal ten onrechte gebruikt en brengt daarom ook verwarring met zich mee. Een nominaal bedrag betekent eigenlijk een overeengekomen bedrag, een oorspronkelijk bedrag of soms ook een niet gecorrigeerd bedrag (cfr. nominale vs. reële lonen). Door het nieuwe art. 27 bis par 2 c vindt er inderdaad een correctie plaats. De correctie wijzigt het oorspronkelijk resultaat (Rubriek VI, IX of XI van de Resultatenrekening) niet! Er zal enkel een verschuiving plaatsvinden tussen de bedrijfsopbrengsten en de financiële opbrengsten (cfr. vtn. 36 en vooral nr. 24).

(32) Het Verslag van 1987 omschrijft dit als het doel van artikel 27 bis. Verslag, o.c., 17310 par 4.

14. De vraag die dan kan gesteld worden, luidt als volgt: Is het absoluut noodzakelijk dat de boekhoudwetgever zich dient te baseren op het cassatiearrest om de boekhoudkundige waarderingsregel voor renteloze vorderingen te verantwoorden?

De Belgische boekhoudwetgever heeft duidelijk een band willen leggen tussen «het opnemen van een disconto» en «het aanwezig zijn van opbrengsten».

Dit staat echter niet in het cassatiearrest te lezen. De formulering van het Hof is zeer algemeen en het Hof heeft met geen woord gerept over de opbrengsten die in een vordering zouden moeten vervat zitten.

Zou het daarom niet beter zijn de boekhoudkundige waarderingsregel als een autonome rechtsregel te bekijken, die zijn verantwoording vindt in bedrijfseconomisch geïnspireerde overwegingen?

15. Het Verslag aan de Koning van 1987 zet een eerste stap in deze richting door de constructie dat renteloze leningen «in de meest voorkomende gevallen» een leningverrichting zijn onder bezwarende titel waarvan de «overeengekomen of verwachte vergoeding bestaat uit een voordeel 'in natura' te verwerven tijdens de volgende boekjaren⁽³³⁾».

«Bijgevolg is er geen reden die in *dergelijk geval* zou rechtvaardigen – noch a fortiori vereisen – dat het ontbreken van een nominale rente op deze vordering via een disconto wordt gekapitaliseerd.»⁽³⁴⁾

Inderdaad, want in deze hypothesen is er geen reden die toelaat te beweren dat de opbrengst in de lening zit. De opbrengst van de lening zal in de toekomst verkregen worden⁽³⁵⁾, zij het dat zij vaak niet volledig aanwijsbaar zal zijn.

Deze overwegingen dringen niet tot de kern van het probleem door, zijn verwarringscheppend en versluiëren daardoor de draagwijdte van de nieuwe regeling.

16. De kern van het probleem verschuilt zich in de vraag of er in de periode waarin de renteloze vordering ontstaat gerelateerde opbreng-

(33) Verslag 1987, 17310, par 5 & 6.

(34) Verslag, 1987, 17310, par. 7.

(35) Let wel, er wordt niet beweerd dat die toekomstige opbrengst al dan niet gekwantificeerd zou kunnen worden.

sten worden gerealiseerd die pas in latere perioden zullen ontvangen worden⁽³⁶⁾.

Bij het toestaan van een renteloze lening zullen er geen opbrengsten ontstaan die later pas zullen ontvangen worden vermits er «nominaal⁽³⁷⁾» geen resultaat is. Zelfs indien de renteloze vordering een toekomstig voordeel zou meebrengen, kan dit voordeel omwille van het voorzichtigheidsprincipe⁽³⁸⁾ niet als gerealiseerd worden beschouwd.

Bij een verkoop waar een betalingsuitstel van meer dan 1 jaar wordt verleend, ontstaat er wel een opbrengst die eerst in latere perioden zal worden ontvangen.

17. Verwarring zou kunnen teweeggebracht worden door de in het Verslag aan de Koning gebruikte formuleringen.

Bij commerciële transacties vermeldt het Verslag dat «de impliciete rente daarop *meestal* opgenomen en doorberekend (wordt) in de verkoopprijs»⁽³⁹⁾. Quid dan in de gevallen waar de impliciete rente niet doorgerekend is maar waar de prijs zo laag mogelijk wordt gezet en enkel de variabele kosten volledig gedekt worden? Is het in deze gevallen nog wel gerechtvaardigd een disconto op te nemen⁽⁴⁰⁾?

Indien de renteloze vordering *in de meeste gevallen* een leningverrichting onder bezwarende titel is, betekent dit dat er ook renteloze leningen onder kosteloze titel bestaan. Het aangehaalde motief, dat het disconto (dat gelijk is aan de toekomstige financiële opbrengst) niet meer verantwoord zou zijn, wordt dan ondervangen omdat er in de toekomst geen voordeel in surplus zal gegenereerd worden.

18. Deze argumenten scheppen verwarring en versluiëren de draagwijdte van art. 27 bis par. 2 c. De wetgever vermoedt juris et de jure⁽⁴¹⁾

(36) De daadwerkelijke bedoeling van art. 27 bis par. 2 c blijkt (cfr. nr. 13) een correctie te zijn op het resultaat. Zoals uit nr. 24 duidelijk zal blijken, heralloceert artikel 27 bis par. 2 c de totale opbrengst die in een langtermijnige renteloze vordering geïncorporeerd zit in bedrijfs- en financiële opbrengsten.

(37) Nominaal wordt hier gebruikt in de betekenis van «ongecorrigeerd voor de tijdsgebonden waarde van het geld».

(38) «*Anticipeer geen winsten*, voorzie alle mogelijke verliezen».

(39) Verslag, 1987, 17310, overweging 3.

(40) Deze vraag zal zich bij de voorgestelde interpretatie van art. 27 bis par 2 c niet meer stellen (cfr. kwalificatie als onweerlegbaar vermoeden).

(41) Indien de wetgever een vermoeden juris tantum zou bedoeld hebben, zou men redelijkerwijze mogen verwacht hebben dat er ook aandacht werd besteed aan de hypothese waarin het vermoeden zou weerlegd worden, in casu aan de renteloze lening waarvan zou aangetoond worden dat zij werkelijk te kostelozen titel zou zijn.

dat de houder van een «renteloze vordering op lange termijn» steeds een impliciete financiële opbrengst realiseert⁽⁴²⁾.

Met de gemaakte overwegingen wilde de wetgever dan ook enkel aantonen dat het in art. 27 bis par. 2 c ingevoerde vermoeden gerechtvaardigd was.

19. Deze laatste bemerkingen voor ogen houdend, is de tekst van artikel 27 bis par. 2 c⁽⁴³⁾ zonder meer duidelijker geworden wat de afbakening van het toepassingsgebied betreft. Rekening houdend met het voorgaande kan gesteld worden dat het toepassingsgebied zich uitstrekt tot *alle renteloze (en abnormaal laagrentende) vorderingen die opbrengsten incorporeren*. Daarmee zijn de renteloze leningen die voor de interpretatieproblemen gezorgd hadden uit het toepassingsgebied geweerd. Handelsvorderingen op lange termijn, verkoop van een buiten gebruik gesteld materieel vast actiefbestanddeel, vergoedingen die als uitzonderlijke bedrijfsopbrengst dienen gecatalogeerd te worden, e.a. vallen allemaal onder het toepassingsgebied. In al deze gevallen dient een disconto berekend te worden en in de overlopende rekeningen te worden opgenomen.

B. Analyse van de berekeningselementen van het disconto

20. Om het disconto te kunnen berekenen moeten drie basisgegevens vastgesteld worden. In de eerste plaats de discontovoet of discontofactor die zal gebruikt worden, vervolgens de «discontobasis»⁽⁴⁴⁾ en ten slotte dient ook de termijn waarover gediscoteerd dient te worden vast te staan.
21. De discontovoet die reglementair dient genomen te worden is de voor de vordering in casu geldende marktrente op het ogenblik waarop de vordering werd opgenomen in het vermogen van de onderneming.
22. De discontobasis werd in het K.B. echter niet expliciet bepaald. De huidige tekst kan dan ook op verschillende wijzen geïnterpreteerd worden⁽⁴⁵⁾.

(42) Deze gerapporteerde financiële opbrengst is, naar analogie met de vroeger gevolgde redenering wat de discontokost betreft (cfr. nr. 9), reglementair beperkt.

(43) Cfr. vtn. 27.

(44) De term discontobasis wordt hier gebruikt ter vervanging van de omschrijving «het te verdisconteren bedrag».

(45) Ook de Franse tekst brengt geen uitsluitel.

Zoals voorheen zou men zich nog steeds kunnen baseren op het nominale bedrag van de vordering om het disconto te berekenen. Deze interpretatie kan verworpen worden, zowel aan de hand van tekstuele argumenten als op grond van de basisfilosofie van de nieuwe wetgeving.

In de eerste plaats staat niet expliciet in art. 27 bis par. 2 c dat het disconto dient berekend te worden op de nominale waarde van de vordering. Tussen de regels lezend, kan men nochtans een vrij overtuigende interpretatie distilleren uit het woordgebruik van de wetgever.

Het woord «wanneer» dient immers niet alleen als voorwaarde geïnterpreteerd te worden⁽⁴⁶⁾ maar is in deze context equivalent met «in de mate dat».

De regel wordt dan: «het disconto op een renteloze vordering moet in het overlopend passief worden geboekt *in de mate dat de vordering betrekking heeft op als opbrengst geboekte bedragen*».

Dit betekent dat de nominale waarde van de vordering als discontobasis dient verworpen te worden, ten voordele van de opbrengst die in de vordering geïncorporeerd zit. Deze mening wordt gesterkt door de tweede zinssnede van artikel 27 bis par. 2 c 2°: «hetzij op de prijs van de overdracht van vaste activa of van een activiteitsbranche».

Deze verfijning was noodzakelijk daar anders met de term «als opbrengst geboekt bedrag» enkel naar de «meerwaarde op de realisatie van materiële vaste activa (763)» zou verwezen worden, die zuiver uit een surplus bestaat. Dit volgt automatisch uit de fundamenteel verschillende boekhoudkundige behandeling van voorraden t.o.v. andere activa.

Een tweede probleem bestaat wanneer het juiste bedrag van de toekomstige inbare vordering onzeker is, zoals dit het geval is bij het dubieus worden van een vordering. Dient dan, bij het boeken van de geraamde waardevermindering ook een financiële kost te worden opgenomen⁽⁴⁷⁾?

23. De termijn waarover dient verdisconteerd te worden staat meestal contractueel vast. Het is echter niet ondenkbaar dat ook de termijn een onzeker karakter heeft bij de verwerving van de vordering⁽⁴⁸⁾.

(46) Het disconto mag inderdaad slechts worden opgenomen in de overlopende rekeningen van het passief als aan beide gestelde voorwaarden is voldaan.

(47) Cfr. nr. 25.

(48) Bvb. overdracht van een vordering op een bedrijf in moeilijkheden.

of een onzeker karakter krijgt na de verwerving. Vooral als het gaat om vorderingen op bedrijven in moeilijkheden of om betwiste vorderingen rijst dit probleem.

C. Ratio legis van de discriminatoire behandeling van korte- t.o.v. lange-termijn vorderingen

24. Zuiver artificieel is en blijft de beperking van dit systeem tot vorderingen die «terugbetaalbaar zijn na meer dan één jaar te rekenen vanaf het ogenblik waarop zij in het vermogen van de onderneming zijn opgenomen». Een voorbeeld zal dit verduidelijken.

Een onderneming heeft twee commerciële renteloze vorderingen. Een eerste op een werknemer die een produkt van de onderneming gekocht heeft voor 100.000 Fr. (exclusief 19% B.T.W.) per 1/1/1988 en dit bedrag slechts per 31/1/1989 moet betalen. De onderneming zal bij een disconteringsvoet van 10% de volgende boekingen verrichten:

1/1/1988	2900 Handelsdebiteuren aan 700 Verkopen 751 Opbrengsten uit Vl. A. 451 Terug te vorderen B.T.W.	119.000	90.909 9.091 19.000
31/1/88	400 Handelsdebiteuren aan 2900 Handelsdebiteuren	119.000	119.000
31/12/88	751 Opbrengsten uit Vlottend Actief aan 493 Over te dragen opbrengsten	699	699
1/1/1989	493 Over te dragen opbrengsten aan 751 Opbrengsten uit Vl. A.	699	699
31/1/1989	5500 Bank aan 400 Handelsdebiteuren	119.000	119.000

De tweede verkoop betreft een levering per 1/10/1988 van een volledige telefooncentrale voor 3 miljard aan een ontwikkelingsland, die na 10 maanden integraal dient betaald te worden. De boekingen zijn:

1/10/1988	400 Handelsdebiteuren aan 700 Verkopen	3 mjd	3 mjd
31/7/1989	5500 Bank aan 400 Handelsdebiteuren	3 mjd	3 mjd

Het effect van de toepassing van art. 27 bis par. 2 c blijkt een herallocatie te zijn van de opbrengsten ⁽⁴⁹⁾. Indien de (in casu) bedrijfsopbrengsten pas op lange termijn als inkomst binnenstromen, dient een deel ervan als financiële opbrengst geklassificeerd te worden. Ofschoon bij de tweede lening een veel belangrijker bedrag door de verkoper gefinancierd wordt, mag hier geen financieringsopbrengst opgenomen worden en dient de opbrengst volledig als een bedrijfsopbrengst beschouwd te worden. De zin van dit criterium is dan ook ver te zoeken.

Zou het daarom niet beter zijn dit criterium te laten varen en een uniforme regel op te leggen voor alle vorderingen? In dit laatste geval zou het wel wenselijk zijn een ander criterium in te bouwen dat een vertolking van het materialiteitsprincipe zou zijn. Als referentiepunt zou bijvoorbeeld kunnen verwezen worden naar de grootte van de vordering t.o.v. het vorderingenbestand. Wel kan dan tevens als voorwaarde gesteld worden dat, indien het bedrijfsresultaat door het al dan niet heralloceren merkbaar wordt beïnvloed, men de algemene regel moet volgen en men zich niet mag beroepen op het materialiteitsprincipe. Het is immers niet ondenkbaar dat het al dan niet heralloceren, het verschil uitmaakt tussen winst of verlies.

D. Bijzonder vraagstuk: dubieuze renteloze vorderingen

25. Een laatste probleem dat dient opgelost te worden, betreft de boekhoudkundige verwerking van dubieuze renteloze vorderingen. Dit vraagstuk kan het best beantwoord worden aan de hand van een voorbeeld.

De cijfers van het eerste voorbeeld (cfr. nr. 24) kunnen als basis dienen. Stel dat, i.p.v. een werknemer, de debiteur een vennootschap is die op 1/5/1988 in moeilijkheden verkeert. Het aangaan van de vordering per 1/1/1988 en de overheveling van vorderingen op lange naar vorderingen op korte termijn, is geschied zoals aangegeven in nr. 24. Op 1/5/1988 dient in onze boekhouding te worden aangeduid dat onze debiteur dubieus is geworden en dat de renteloze vordering met bvb. 95.000 Fr. in waarde gedaald is. Geboekt kan worden:

(49) Art. 27 bis c. is en blijft een «correctie ten belope van het disconto op het nominale bedrag van het betrokken resultaat, dat als financiële opbrengst moet worden toegerekend aan de latere boekjaren waarin de financiële kosten verbonden aan het kapitaal dat wordt gebruikt om deze vordering te financieren, ten laste worden genomen» uit Verslag aan de Koning bij K.B. 6 november 1987, 17310.

1/5/1988			
407	Dubieuze handelsdebiteuren aan 400 Handelsdebiteuren	119.000	
1/5/1988			
6340	Waardeverminderingen op handelsvorde- ringen op ten hoogste 1 jaar (+) ⁽⁵⁰⁾	86.364	
656	Diverse Financiële kosten aan 409 Geboekte waardeverminderingen op handelsvorderingen	8.636	
			95.000

De tweede journalpost behoeft enig commentaar. Dat het geraamde verlies op rekening «409 Geboekte waardeverminderingen op handelsvorderingen» gecrediteerd dient te worden is vanzelfsprekend. Problematischer is de vraag op welke kostenrekeningen dient gedebiteerd te worden.

Dat de volledige waardevermindering niet ten laste van «6340 Waardeverminderingen op handelsvorderingen op ten hoogste één jaar» kan geboekt worden is logisch. Anders zou men een groter bedrijfsverlies lijden dan de bedrijfsopbrengst is geweest uit die vordering. Er dient ook een financiële kost te worden opgenomen. Daar «651 Waardeverminderingen op vlottende activa» niet voor waardeverminderingen op handelsvorderingen kan worden aangewend, moet wel gebruik worden gemaakt van «656-659 Diverse financiële kosten».

De enige vraag die dan nog open blijft betreft het toerekeningsvraagstuk aan de bedrijfs- en financiële kosten. Dient de spreiding van het verlies proportioneel te gebeuren over bedrijfs- en financiële kosten of dient het verlies bij voorrang te worden toegerekend aan de bedrijfskosten?

Beide stellingen lijken verdedigbaar. Men zou kunnen argumenteren dat de financiële opbrengst de laatste opbrengst is die de schuldeiser verliest daar hij, wat er ook met de handelsdebiteur gebeurt, steeds een deel van diens (resterend) vermogen financiert.

De bestaande «generally accepted accounting-principles» bieden bovendien geen principe aan dat met de indeling van kosten in «subrubrieken» te maken heeft. Met het inbouwen van een voorrangregeling in de problematiek van dubieuze renteloze vorderingen zou wel een nieuw ⁽⁵¹⁾ unicum in het Belgische boekhoudrecht ingevoerd worden.

(50) Bij langlopende vorderingen zou rekening «6330 Waardeverminderingen op handelsvorderingen op meer dan één jaar (+)» dienen aangewend te worden.

(51) Denken we terug aan het opportuniteitskost-karakter van de vroegere regeling.

Ofschoon geen beroep kan gedaan worden op een uitdrukkelijk voor dit geval geformuleerd boekhoudprincipe, dient de vraag gesteld te worden of toch niet op een indirecte wijze steun kan gevonden worden voor de proportionele spreiding.

Ter verdediging van de proportionele spreiding moet verwezen worden naar de boekhoudrechtelijke gewoonte kosten pro rata temporis in het resultaat op te nemen. Bovendien kan een commerciële vordering op lange termijn ontleed worden in twee onafhankelijke componenten. Enerzijds vindt een commerciële transactie plaats, die een bedrijfsresultaat verwezenlijkt. Anderzijds zit in een lange-termijnverrichting impliciet een financierings-«overeenkomst» vevat, die het financieel resultaat genereert. Indien de schuldenaar dubieus wordt, verliest de schuldeiser op beide overeenkomsten. Het voorzichtigheidsprincipe zou met voeten getreden worden indien het potentieel verlies uit de financieringsovereenkomst niet verwerkt zou worden.

Zonder veel problemen kan het «matching-principe» verfijnd worden zodat er een theoretische basis ontstaat om de kosten te verdelen in «sub-categorieën». Het doel van het overeenstemmingsprincipe moet immers gezocht worden in het leerstuk van de winstbepaling.

«The central operational assumption of financial accounting is that net income is best measured by a matching of costs against the revenues to which the costs have given rise. In this way, we are associating the *total resources used up* in operations with the *total resources received* from operations.» ⁽⁵²⁾.

Het matching-principe werkt a.h.w. met aggregaten, nl. de totale kosten die t.o.v. de totale opbrengsten van een periode dienen geplaatst te worden om het resultaat van een periode te bepalen.

Vermits de Belgische jaarrekeningen voldoende gedetailleerde inlichtingen verstrekken m.b.t. de structuur van de «Winst van het boekjaar» kan het bedrijfs-, financieel en uitzonderlijk resultaat eenvoudig afgeleid worden. Het is evident dat ter bepaling van het correcte bedrijfsresultaat, de relevante bedrijfskosten van de juiste bedrijfsopbrengsten moeten worden afgetrokken of, m.a.w., er moet een goede matching zijn tussen de bedrijfskosten en de bedrijfsopbrengsten ⁽⁵³⁾.

(52) SPILLER, E. en GOSMAN M., o.c., 23-24.

(53) Hetzelfde geldt natuurlijk, mutadis mutandis, voor de bepaling van het financieel of het uitzonderlijk resultaat.

Dit verfijnde «matching-principe» zou dan de voedingsbodem kunnen vormen voor nieuwe toepassingen waarvan de proportionele spreiding van financiële en bedrijfskosten bij dubieuze renteloze vorderingen er een eerste is.

E. Slotbeschouwingen

26. Het is overduidelijk dat hiermee niet alle mogelijke problemen aangesneden werden. Het is slechts een tip van de sluier die met deze bijdrage werd opgelicht. Deze bijdrage toont wel duidelijk de moeilijkheidsgraad van wetgevend werk aan. Indien de totstandkoming van het boekhoudrecht vergeleken wordt met die van het burgerlijk recht, valt op dat delen van de Code Napoleon als het ware de eeuwen trotseren, zonder noemenswaardige veranderingen. De boekhoudwetgeving, daarentegen, wordt regelmatig opnieuw (ad hoc) aangepast.

Met verbijstering dient iemand die het Belgisch boekhoudrecht bestudeert daarenboven vast te stellen dat een van de voornaamste rechtsbronnen, nl. de rechtspraak, volkomen ontbreekt.

Weinigen schijnen zich bovendien af te vragen of de hele boekhoudwetgeving (nog?) een consistent geheel vormt. Hopelijk slaat de wetgever op boekhoudrechtelijk vlak niet dezelfde weg in als in het sociale en fiscale recht, waarbij zelfs een bekwaam jurist de bomen en het bos amper vinden, laat staan onderscheiden kan.

MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION

Universiteit Antwerpen

**Universitaire Faculteiten
Sint-Ignatius Antwerpen**

Center for Business Administration

An advanced, practice oriented one year full-time management program (or two years part-time), directed towards holders of a university degree in Economics or Management.

Applicants with a university degree in other disciplines can be admitted to a preparatory program of one year study.

Teaching is in English in the MBA-program.

Information on the MBA and on the preparatory program:

UFSIA
Center for Business Administration
Prinsstraat 13
2000 ANTWERPEN
Tel.: (03) 220 41 11 or (03) 220 40 41